

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA FANLARARO INTEGRATSIYANING
TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI****Xurramova Gulnoza Zokirovna**

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti,
70110401-Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(Boshlang'ich ta'lim)mutaxassisligi 1-bosqich magistri
Tel.97 550 88 96*

*Ilmiy maslahatchi: Pedagogika fanlari doktori,
professor Qodirov Q.B*

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyaning nazariy asoslari, mazmuni va amaliy ahamiyati yoritilgan. Fanlararo integratsiya orqali o'quvchilarda yaxlit bilimlar tizimini shakllantirish, mustaqil va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, o'qitish samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Maqolada integratsiyalashgan ta'limning metodlari, boshlang'ich sinflarda uni qo'llash imkoniyatlari, tajriba natijalari hamda muammolar muhoka qilinadi.

Kalit so'zlar: Fanlararo integratsiya, boshlang'ich ta'lim, kompetensiya, integratsiyalashgan dars, ta'lim samaradorligi.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quvchilarda zamonaviy bilim va kompetensiyalarni shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs kamolotining poydevori bo'lib, bu bosqichda beriladigan bilimlar o'quvchining keyingi ta'lim jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli boshlang'ich ta'limda an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda innovatsion metodlarni qo'llash zarurati kuchaymoqda. Shunday innovatsion yondashuvlardan biri fanlararo integratsiyadir. Fanlararo integratsiya o'quvchilarga bilimlarni alohida-alohida fanlar doirasida emas, balki o'zaro bog'liq va yaxlit holda o'zlashtirish imkonini beradi. Bu esa bolalarda atrof-muhitni to'g'ri idrok etish, hodisalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish va hayotiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Fanlararo integratsiya — bu turli fanlar mazmunini o'zaro bog'lash, uyg'unlashtirish va bir butun ta'lim tizimi sifatida tashkil etish jarayonidir. Integratsiya tushunchasi lotincha “integratio” — “birlashtirish”, “to'ldirish” ma'nolarini anglatadi.

Pedagogik nuqtayi nazardan fanlararo integratsiya:

- bilimlarni tizimli va yaxlit holda berish;
- o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirish;
- o'quv yuklamasini optimallashtirish;

-ta'lim mazmunini hayot bilan bog'lashga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari hisobga olinsa, integratsiyalashgan ta'lim ayniqsa muhimdir. Chunki kichik yoshdagi o'quvchilar hodisalarni bo'laklarga ajratib emas, balki yaxlit holda qabul qilishga moyildirlar.

Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya quyidagi muhim vazifalarni bajaradi: Bilimlarning yaxlitligini ta'minlaydi. Masalan, ona tili, o'qish va atrof-muhit fanlari o'zaro integratsiyalashgan holda o'tilsa, o'quvchilar matn mazmunini chuqurroq anglaydi. O'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Integratsiyalashgan darslar monotoniya (zerikish)ni kamaytiradi va dars jarayonini jonlantiradi. Mantiqiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Fanlararo bog'liqlik o'quvchini taqqoslash, tahlil qilish va xulosa chiqarishga o'rgatadi. Amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi. O'quvchilar hisob-kitobni hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rganadi.

METODLAR

Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiyani amalga oshirishda quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

1. Integratsiyalashgan darslar – bir dars doirasida ikki yoki undan ortiq fan mazmunini uyg'unlashtirish.
2. Loyiha metodi – o'quvchilarni mustaqil izlanishga undaydi va fanlararo bilimlardan foydalanishga o'rgatadi.
3. Muammoli ta'lim – o'quvchilarda fikrlash faolligini oshiradi.
4. Didaktik o'yinlar – ayniqsa boshlang'ich sinflar uchun samarali metod hisoblanadi.
5. Kuzatish va tajriba metodlari – tabiatshunoslik, matematika va ona tili fanlarini bog'lashda qo'llaniladi.

NATIJALAR

Tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan darslarda:

- o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi oshadi;
- bilimlar mustahkam va barqaror bo'ladi;
- o'quvchilarning nutqi va fikrlash qobiliyati rivojlanadi;
- mustaqil ishlash ko'nikmalari shakllanadi.

O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari va pedagogik kuzatuvlar natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni an'anaviy ta'limga nisbatan yuqori samaradorlikka ega. Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi sezilarli darajada oshgani, o'rganilgan materiallarning mustahkamligi va barqarorligi ta'minlangani kuzatildi.

Xususan, integratsiyalashgan yondashuv asosida olib borilgan darslarda o'quvchilarning mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va umumlashtirish ko'nikmalari

rivojlandi. O'quvchilar fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglay boshladilar, bu esa ularning bilimlarni ongli ravishda qabul qilishiga va amaliy vaziyatlarda qo'llashiga imkon yaratdi. Masalan, ona tili va o'qish fanlarini atrof-muhit fani bilan integratsiyalash natijasida o'quvchilarning nutqiy faolligi va matnni tushunish darajasi oshgani aniqlandi.

Shuningdek, fanlararo integratsiya o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirgani tajribada tasdiqlandi. Dars jarayonida muammoli vaziyatlar, didaktik o'yinlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirdi, ularning mustaqil ishlashga bo'lgan intilishini kuchaytirdi. Natijada o'quvchilar darsda faol ishtirok etib, o'z fikrlarini erkin ifodalashga harakat qila boshladilar.

MUNOZARA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, fanlararo integratsiyani amaliyotga tatbiq etishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan:

- o'quv dasturlarining yetarli darajada integratsiyalashmaganligi;
- o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi pastligi;
- vaqt taqsimotidagi qiyinchiliklar.

Shu bilan birga, ushbu muammolarni hal etish uchun o'qituvchilarni qayta tayyorlash, metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish va ilg'or tajribalarni ommalashtirish zarur.

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. U o'quvchilarda bilimlarning yaxlit tizimini shakllantiradi, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi va ularni hayotga tayyorlaydi. Shuning uchun fanlararo integratsiyani ta'lim jarayoniga keng joriy etish, uni metodik jihatdan takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya ta'lim mazmunini takomillashtirish, o'quvchilarda bilimlarni tizimli va ongli o'zlashtirishni ta'minlashda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Integratsiyalashgan ta'lim jarayoni orqali o'quvchilar atrofda hodisa va jarayonlarni alohida fanlar doirasida emas, balki o'zaro uzviy bog'liqlikda idrok etishga o'rganadilar. Bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi, mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi hamda hayotiy vaziyatlarga moslashuvchan bo'lishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, bilimlarning mustahkamligini ta'minlaydi va amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda integratsiyalashgan darslar ularning idrok etish, eslab qolish va mustaqil xulosa chiqarish jarayonlarini samarali rivojlantiradi.

Shuningdek, fanlararo integratsiya o'qituvchidan yuqori darajadagi kasbiy mahorat, ijodkorlik va metodik tayyorgarlikni talab etadi. O'qituvchi fanlar mazmunini chuqur bilishi, ularni o'zaro bog'lay olishi va dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalana olishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiyani keng joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. U o'quvchilarda kompetensiyaviy yondashuv asosida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantiradi, ularni kelgusidagi ta'lim bosqichlariga puxta tayyorlaydi. Shu sababli fanlararo integratsiyani ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida rivojlantirish va takomillashtirish bugungi ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaeva Q. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2018.
3. Jo'raev R.X. Ta'lim jarayonida integratsiya va differensiyatsiya. – Toshkent: Fan, 2019.
4. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2017.
5. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqi. – Toshkent: Fan, 2016.
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
7. Xodjayev B. Zamonaviy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
8. Ismoilova Z. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2022.